

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قَاعِلَه

لا ضرر

تدوین:

رضا حق پرست

۱۳۹۲

انتشارات چتر دانش

سرشناسه	: حق پرست، رضا، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: قاعده لاضرر/ تدوین رضا حق پرست؛ [به سفارش موسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش].
مشخصات نشر	: تهران: چتر دانش، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۸۱-۳۵-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۳۵.
موضوع	: قاعده لاضرر
موضوع	: فقه -- قواعد
شناسه افزوده	: موسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ح۷/ل۲/۱۶۹/۵۲ BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۳۲۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۱۹۹۰۰

نام کتاب	: قاعده لاضرر - به سفارش موسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش
رشته	: حقوق
ناشر	: چتر دانش (آراء سبز سابق)
مؤلف	: رضا حق پرست
طراح جلد	: شیرین حیدری مقدم
نوبت و سال چاپ	: اول - ۱۳۹۲
لیتوگرافی، چاپ و صحافی	: تندیس نقره ای
شمارگان	: ۱۰۰۰
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۸۱-۳۵-۰
قیمت	: ۸۰۰۰ تومان

مرکز پخش: تهران - خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - کوچه نوروز - پلاک ۲۰

تلفن: ۶۶۴۱۱۶۲۶ - ۶۶۴۸۹۰۵۹

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

۴	مقدمه ناشر
۶	مقدمه
۶	۱- قرآن کریم
۹	۲- سنت
۱۷	۳- قید «فی الاسلام» و «علی مومن» در حدیث لاضرر
۲۱	۴- معنای ضرر
۲۴	۵- معنای ضرا
۲۸	۶- مفاد حدیث لاضرر
۲۹	۱-۶- دیدگاه مرحوم شیخ انصاری
۳۳	۲-۶- دیدگاه مرحوم آخوند خراسانی
۳۶	۳-۶- نظریه شیخ الشریعه اصفهانی
۴۰	۴-۶- نظریه فاضل تونی
۴۲	۵-۶- نظریه حضرت امام خمینی (ره)
۴۸	۷- تنبیهات
۴۸	۱-۷- تنبیه اول
۵۷	۲-۷- تنبیه دوم
۵۸	۳-۷- تنبیه سوم
۶۲	۴-۷- تنبیه چهارم
۶۴	۵-۷- تنبیه پنجم
۶۵	۶-۷- تنبیه ششم
۶۷	۷-۷- تنبیه هفتم
۷۰	۸-۷- تنبیه هشتم
۷۵	فهرست کتب قواعد فقه
۱۳۷	فهرست منابع

مقدمه ناشر

رشته حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش به عنوان یکی از پرطرفدارترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد بسیار کثیری از دانشجویان علوم انسانی را به خود جلب نموده است. دانشجویانی که پس از تحصیل وارد عرصه خدمت گردیده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌گردند. منابع علمی که در دانشکده‌های حقوق مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها توار دارد، در واقع مجموعه کتب و جزواتی هستند که در طول سالیان متعادی کمتر تغییر یافته و از صورتی به صورت دیگر تبدیل پیدا کرده‌اند. این در حالی است که نیاز مبرم دانش پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری غیر قابل انکار است. به این ترتیب ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان این رشته و نیز رشته‌های قریب به حقوق، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد. کتبی که از یک سو روزآمدی و از سوی دیگر تناسب با نیاز دانش پژوهان در آن‌ها مورد لحاظ ناشر و نویسنده قرار داشته باشد. موسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش به عنوان مجموعه‌ای پیشگام در امر تولید کتب آموزشی روزآمد و غنی توانسته است گام‌های موثری در همراهی با دانشجویان رشته حقوق بردارد. این موسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان اقدام به تولید آثاری نماید که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها تسهیل آموزش و تسریع یادگیری باشد. امید است که در این مسیر بتواند با ارائه خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را به اثبات رساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

پیشگفتار

وظیفه مجتهد کشف و استنباط احکام واقعی است. این احکام کلی از طریق به کارگیری قواعد اصولی در مراجعه به منابع و ادله اربعه بدست می‌آیند. چنانکه در مواجهه با آیه «أقم الصلاة» با استفاده از دو قاعده ظهور امر در وجوب و حجیت ظواهر، این حکم شرعی استنباط می‌شود که نماز بر هر مکلفی، واجب است. شأن مجتهد، صدور حکم در قالب قضایای حقیقیه است. اما پس از این مرحله، نوبت تطبیق موضوعات بر مصادیق فرا می‌رسد. آنچه که از رهگذر تطبیق حاصل می‌شود، حکم شرعی جزئی در قالب قضایای خارجی می‌باشد. گرچه مجتهد در زندگی شخصی خود گزیری از تطبیق ندارد اما نسبت به دیگران موظف به تطبیق نیست.

قواعد اصولی به طور غالب در مسیر استنباط برای حل شبهات حکمیة مورد استفاده قرار می‌گیرند که نتیجه‌اش، حکم شرعی کلی است. اما قواعد فقهی گرچه خود در قالب قضایای حقیقیه هستند اما با تطبیق آن‌ها بر مصادیق خارجی، حکم شرعی جزئی بدست می‌آید. مثلاً با اجرای قاعده دره، حد مورد نظر از فلان متهم ساقط می‌شود.

قاعده لاضرر از مهم‌ترین قواعد فقه است که ذهن غالب فقهای شیعه را به خود مشغول کرده است. از این رو بعضی از فقها همانند مرحوم شیخ انصاری (ره) و حضرت امام خمینی (ره) رساله مستقلی را بدان اختصاص داده و برخی دیگر مانند میرفتاح مراغی در کتاب وزین «العناوین» در میان سایر قواعد، این قاعده را نیز تبیین نموده است. از آنجا که درس قواعد فقه هم در دوره کارشناسی حقوق و هم در مقطع کارشناسی ارشد حقوق خصوصی تا حد ۳ تا ۴ واحد در نظر گرفته شده است و دانشجوی حقوق موظف به گذراندن آن می‌باشد، لذا لازم است هر چه بیش‌تر به تبیین جایگاه و کاربرد این قواعد چه در بخش جزا و چه در بخش مدنی و حقوق عمومی پرداخته شود. این قاعده در کتاب حاضر توسط فرزندانم که فارغ‌التحصیل رشته حقوق خصوصی دانشگاه تهران است به نگارش درآمده است.

در بخش دوم این کتاب، فهرستی از مجموعه قواعد فقهی که در کتب قواعد فقه به زبان عربی یا فارسی موجود است با ذکر جلد و صفحه گردآوری شد که برای دانشجویان کارشناسی ارشد بسیار مفید می‌باشد. چرا که در تحقیقات درسی، عموماً از مآخذ و منابع سوال می‌شود. برای گردآوری این مجموعه، نگارنده زحمت زیادی را متحمل شده است. باشد که با عنایت خدای متعال آغازی برای انجام مکتوبات بعدی وی شود. آرزومند توفیق روز افزون از جانب باری تعالی برای ایشان هستم.

«دکتر شعبان حق پرست - عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)»

یکی از مهمترین قواعد فقهی، قاعده لاضرر است. به همین خاطر بسیاری از فقها در ضمن بحث از مسائل فقهی و اصولی به تبیین این قاعده فقهی پرداخته‌اند. از جمله مرحوم ملا احمد نراقی (ره) در کتاب عوائد الأیام، شیخ انصاری در فرائد الأصول در ذیل قاعده اشتغال و هم او در مکاسب در اواخر این کتاب، میرزای نائینی در کتاب منیه الطالب که تقریرات درس ایشان می‌باشد، حضرت امام خمینی (قدس سره الشریف)، در بدائع الدرر فی قاعده نفی الضرر، مرحوم آیه‌الله میرزاحسن موسوی بهنجورودی در جلد اول کتاب القواعد الفقهیه و

مضمون این قاعده گرچه از مستقلات عقلیه به حساب می‌آید و عقل به‌عنوان منبع چهارم از ادله احکام بدان حکم می‌کند، اما در عین حال هم در آیات و هم در روایات به این مطلب اشاره شده است.

در ابتدا، مدارکی را که در کتاب و سنت می‌توان بدان تمسک کرد می‌آوریم و سپس به مطالب دیگر می‌پردازیم.

۱. قرآن کریم

تعدادی از آیات قرآن کریم به واژه ضرر تصریح کرده است، از جمله:

الف. لاتضارّ والده بولدها و لامولود له بولده

بقره ، ۲۳۴

نه مادر (به خاطر اختلاف با پدر) حق ضرر زدن به کودک را دارد و نه پدر.
در این آیه خداوند از ضرر رساندن مادر به فرزندش نهی نموده است